Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNE ODVJETNICE
JULIANE KOKOTT
od 25. lipnja 2015.[1]

Predmet C-404/14

Marie Matoušková, sudska povjerenica u ostavinskom postupku

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Nejvyšší soud České republiky (Češka Republika))

„Uredba (EZ) br. 2201/2003 – Nadležnost sudova i izvršenje sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću – Materijalno područje primjene – Sporazum u podjeli nasljedstva između bračnog druga ostaviteljice i njezine djece zastupane po posebnom skrbniku – Uskraćivanje sudskog odobrenja“

I – **Uvod**

1. Sud će u ovom predmetu konkretizirati materijalno područje primjene takozvane Briselske uredbe IIa[2] za „postupke o roditeljskoj odgovornosti“.

2. Načelno, na takve se postupke primjenjuje Briselska uredba IIa. Međutim, prema članku 1. stavku 3. točki (f) navedena Uredba ne vrijedi za „određivanje upravitelja imovinom ili nasljeđivanje“.

3. Sud koji je uputio zahtjev pita primjenjuje li se iznimka previđena člankom 1. stavkom 3. točkom (f) kada je maloljetnim nasljednicima u ostavinskom postupku postavljen poseban skrbnik, koji u ime maloljetnika zaključi sporazum o podjeli nasljedstva koji potom treba odobriti sud.

4. Odgovarajući na ovo prethodno pitanje Sud također ima priliku odvojiti dotična područja primjene Briselske uredbe IIa i takozvane Uredbe o nasljednom pravu[3].

II – **Pravni okvir**

5. Prema uvodnim izjavama 5. i 9., Briselska uredba IIa odnosi se na „sve odluke o roditeljskoj odgovornosti“, a time među ostalim na „određivanje i funkcije osobe ili tijela koje brine o djetetovoj imovini i dužnostima te zastupa dijete i pomaže mu [i na] [...] upravu, čuvanje ili raspolaganje djetetovom imovinom [...]“

1 — Izvorni jezik: njemački

2 — Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 (SL L 338, str. 1.). (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 133.)

3 — Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (SL L 201., str. 107.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 10., str. 296.); o njezinu stupanju na snagu i važenju usporediti članak 84. Uredbe o nasljeđivanju.

6. Članak 1. Briselske uredbe IIa uređuje materijalno područje primjene te predviđa:

„1. Ova se Uredba primjenjuje, bez obzira na prirodu suda, u građanskim stvarima koje se odnose na:

[…]

(b) dodjelu, izvršavanje, prijenos, ograničenje ili oduzimanje roditeljske odgovornosti.

2. Stvari iz stavka 1. točke (b) mogu se odnositi na:

[…]

(b) skrbništvo, odgajateljstvo i slične institute;

(c) određivanje i dužnosti svake osobe ili tijela koje brine o djetetu i njegovoj imovini, koje ga zastupa i koje mu pomaže;

[…]

(e) mjere zaštite djeteta koje se odnose na upravljanje, čuvanje ili raspolaganje djetetovom imovinom.

3. Ova se Uredba ne primjenjuje na:

[…]

(f) određivanje upravitelja imovinom ili nasljeđivanje;

[…]“

7. Prema članku 2. točki 7. Briselske uredbe IIa izraz „‚roditeljska odgovornost’ označava prava i obveze koje se odnose na dijete ili njegovu imovinu, koja su sudskom odlukom dodijeljena fizičkoj ili pravnoj osobi, primjenom prava ili sporazumom s pravnim učinkom“. Pritom se prema članku 2. točki 8. Uredbe „svaka osoba koja ima roditeljsku odgovornost prema djetetu“, treba smatrati „nositeljem roditeljske odgovornosti“.

III – **Glavni postupak i prethodno pitanje**

8. U svibnju 2009. u Kraljevini Nizozemskoj preminula je jedna češka državljanka. Iza nje su ostali njezin suprug i njihovo dvoje zajedničke maloljetne djece (u daljnjem tekstu: nasljednici). Nasljednici su u trenutku smrti ostaviteljice imali prebivalište u Nizozemskoj.

9. Městsky soud v Brně (Gradski sud u Brnu) je u travnju 2010. pokrenuo ostavinski postupak, te povjerio javnoj bilježnici Matouškovoj da, kao sudska povjerenica, poduzme pojedine korake u postupku. Pored toga, Gradski sud u Brnu je zbog mogućeg sukoba interesa nasljednika, postavio „posebnog skrbnika“ radi zastupanja maloljetne djece.

10. Nasljednici su u srpnju 2011. zaključili sporazum o nasljeđivanju radi podjele ostavine, pri čemu je maloljetnu djecu zastupao njihov poseban skrbnik.

11. Udovac ostaviteljice je u kolovozu 2012. naveo u ostavinskom postupku kao novu činjenicu da je ostaviteljica u trenutku smrti imala prebivalište u Kraljevini Nizozemskoj, a ne kao što se do tada pretpostavljalo, u Češkoj Republici. Pored toga je podnio nizozemsko uvjerenje od 14. ožujka 2011. o nasljednom pravu (u daljnjem tekstu: rješenje o nasljeđivanju), koje je izdano u okviru nizozemskog ostavinskog postupka.

12. Slijedom navedenog, sporazum o nasljeđivanju koji je zaključen u srpnju 2011. izmijenjen je na način da odgovara već provedenom nizozemskom ostavinskom postupku.

13. Sudska povjerenica je u kolovozu 2012. zatražila pred Gradskim sudom u Brnu odobrenje sporazuma o nasljeđivanju za maloljetnu djecu.

14. Gradski sud nije prihvatio zahtjev sudske povjerenice jer su dotični maloljetnici dugotrajno živjeli izvan Češke Republike, niti je bio spreman proglasiti se nenadležnim ili proslijediti predmet Nejvyššíjem soudu (Vrhovni sud Češke Republike) radi utvrđivanja nadležnosti.

15. Slijedom navedenog sudska povjerenica se 10. srpnja 2013. izravno obratila Nejvyššíjem soudu te je zatražila određivanje suda koji je mjesno nadležan za odobrenje sporazuma o nasljeđivanju.

16. Nejvyšší soud je prekinuo predmetni postupak i postavio Sudu sljedeće prethodno pitanje:

Ako skrbnik maloljetne osobe u njezino ime sklopi sporazum o nasljeđivanju koji sud mora odobriti da bi bio valjan, je li takva odluka, s točke gledišta suda, mjera u smislu članka 1. stavka 1. točke (b), ili mjera u smislu članka 1. stavka 3. točke (f) Uredbe br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000?

IV – **Pravna ocjena**

17. Činjenično stanje koje je iznio sud koji je uputio zahtjev i nacionalni tijek postupka ostavljaju puno otvorenih pitanja zbog čega treba najprije provjeriti dopuštenost prethodnog pitanja.

A – *Dopuštenost zahtjeva za prethodnu odluku*

18. Sud na temelju podataka koje je naveo sud koji je uputio zahtjev ne može sagledati sve činjenice u spornom ostavinskom predmetu. Navedeno osobito vrijedi za ostavinski postupak u Nizozemskoj čiji je tijek u biti nejasan.

19. Sud nije saznao zašto je ostavinski postupak pokrenut ne samo u Češkoj Republici već i u Nizozemskoj, niti je iz zahtjeva za prethodnu odluku jasno jesu li maloljetna djeca bila zastupana u nizozemskom postupku. Također ostaje otvoreno pitanje uređuje li nizozemsko rješenje o nasljeđivanju samo prava oca ili i djece, kao i zašto je uopće, nakon provedbe nizozemskog ostavinskog postupka, trebalo daljnje postupanje češke sudske povjerenice ili Gradskog suda u Brnu.

20. Međutim, neovisno o navedenim nejasnoćama Sud raspolaže s dovoljno podataka da odluči o pitanju koje je postavio nacionalni sud.

21. Naime, prethodno pitanje odnosi se samo na pitanje primjenjuje li se Briselska uredba IIa na zatraženo sudsko odobrenje sporazuma o nasljeđivanju koji je zaključen u češkom ostavinskom postupku te se stoga ne odnosi na nizozemski ostavinski postupak.

22. Sud koji je uputio zahtjev detaljno je opisao češki ostavinski postupak o kojem je riječ, tako da je Sudu dovoljno jasan činjenični i pravni okvir zahtjeva za prethodnu odluku.

23. Pitanja o pravnoj valjanosti spornih sporazuma nisu s tim u vezi razmotrena, ali ista mogu i ostati otvorena. Naime, sud koji je uputio zahtjev treba u dotičnom dijelu postupka samo odlučiti o nadležnosti. Zbog toga mora znati može li se pozvati na Briselsku uredbu IIa ili se ona ne primjenjuje [4].

24. Stoga nije sporna važnost odluke o prethodnom pitanju koju usto na kraju treba ocijeniti nacionalni sud.

25. Dopuštenosti zahtjeva za prethodnu odluku ne protivi se ni činjenica da se predmet glavnog postupka svrstava u tzv. „dobrovoljne nadležnosti“.

26. Izvanparnični postupci koji nemaju narav suđenja – primjerice djelovanje nacionalnih sudova kao upravnih tijela [5] – u načelu doduše nisu povod zahtjevu za prethodnu odluku. Međutim, zahtjev za prethodnu odluku može se na području dobrovoljne nadležnosti ipak dopustiti kada u okviru jednog takvog, zapravo izvanparničnog postupka, nije udovoljeno zahtjevu, te tim povodom nastane pravni spor [6].

27. S obzirom na odbijanje Gradskog suda u Brnu, može se pretpostaviti da je to ovdje slučaj te je stoga zahtjev za prethodnu odluku dopušten.

B – *Sadržajna ocjena prethodnog pitanja*

28. Sud koji je uputio zahtjev svojim prethodnim pitanjem u biti pita primjenjuje li se Briselska uredba IIa na odobrenje češkog sporazuma o nasljeđivanju ili se primjenjuje isključenje iz članka 1. stavka 3. točke (f) Uredbe prema kojem „nasljeđivanje“ ne ulazi u područje primjene navedene Uredbe.

29. Ova se odredba na prvi pogled protivi primjeni Briselske uredbe IIa na glavni postupak.

30. Ovo posebno vrijedi jer su nasljeđivanja, koja su isključena iz područja primjene Briselske uredbe IIa, predmet uređenja Uredbe o nasljeđivanju koja, osim nekoliko izuzetaka, uređuje – „sve[7] građanskopravne aspekte nasljeđivanja“ [8].

31. Obje Uredbe pojmovno se nadopunjuju: budući da su nasljeđivanja izuzeta iz područja primjene Briselske uredbe IIa, ista ne smije biti u sukobu s Uredbom o nasljeđivanju. Nasuprot tomu, ono što je već detaljno uređeno Briselskom uredbom IIa ne treba urediti Uredbom o nasljeđivanju.

32. Iako se Uredba o nasljeđivanju vremenski još ne može primijeniti na češki glavni postupak, ipak se prema njezinu materijalnom području primjene može izvesti zaključak koji je opseg zakonodavac pridao kriteriju isključivanja „nasljeđivanja “ u Briselskoj uredbi IIa.

4 — Je li zatraženo sudsko odobrenje pravno uopće potrebno i koje je pravo u tom smislu mjerodavno također nije predmet zahtjeva za prethodnu odluku i može ostati otvoreno u ovoj fazi postupka te ga Sud stoga ne mora razmatrati.

5 — Tako npr. presuda Job Centre (C-111/94, EU:C:1995:340, t. 9. do 11.) za odobrenje statuta društva u svrhu upisa u registar u okviru talijanskog *giurisdizione volontaria*.

6 — Tako navedena presuda Job Centre, koja u svojoj točki 11. navodi: „Samo kada osoba, koja je prema nacionalnom pravu ovlaštena zatražiti odobrenje, podnese pravni lijek protiv odbijanja odobrenja a time upisa, može se pretpostaviti da pozvani sud izvršava sudsku nadležnost […], kojom se ukida pravni akt koji povređuje neko pravo podnositelja [...]“

7 — Samo se ovdje naglašava.

8 — Tako uvodna izjava 9. Uredbe o nasljeđivanju.

33. Što se tiče spornog češkog sporazuma o nasljeđivanju, treba najprije napomenuti da se ovdje ne radi o ugovoru o nasljeđivanju u smislu Uredbe o nasljeđivanju.

34. Naime, prema njezinu članku 3. stavku 1. točki (b) pod „ugovorom o nasljeđivanju“ se podrazumijeva „ugovor, […] koji […] stvara, mijenja ili prekida prava na buduću ostavinu ili ostavine jedne ili više osoba stranaka ugovora“. Međutim, u češkom ostavinskom postupku ne radi se o nekoj budućoj ostavini, već podjeli nasljedstva koje je već otvoreno putem ugovornog sporazuma nasljednika.

35. Međutim, Uredba o nasljeđivanju obuhvaća prema članku 23. ne samo ugovore o nasljeđivanju nego općenito „nasljeđivanje u cijelosti“ uključujući „podjelu ostavine“.

36. U spornom češkom sporazumu prema dosad utvrđenom riječ je o jednoj takvoj podjeli. Na prvi pogled to govori u prilog tomu da se dotično uskraćivanje odobrenja treba označiti kao povezano s nasljeđivanjem, te da se može, prema članku 1. stavku 3. točki (f) Briselske uredbe IIa, izuzeti iz njezina područja primjene.

37. Međutim, na temelju nasljednopravne veze češkog uskraćivanja odobrenja ne smije se prebrzo i paušalno izvesti zaključak da se Briselska uredba IIa na njega ne primjenjuje.

38. Naime, iz materijalnog područja primjene Uredbe o nasljeđivanju je, u skladu s njezinim člankom 1. stavkom 2. točkom (b), izuzeta „pravna sposobnost fizičkih osoba“ [9], dakle upravo ona područja prava o kojima se radi u glavnom postupku u kojem je riječ o posebnom skrbništvu maloljetnika i sudskom odobrenju sporazuma koji je zaključio njihov posebni skrbnik.

39. Stoga nema opasnosti od sadržajne kolizije Briselske uredbe IIa s područjem primjene Uredbe o nasljeđivanju, naprotiv: u pogledu pravne sposobnosti fizičkih osoba postoji potreba za uređenjem otvorenih pitanja u području primjene Uredbe o nasljeđivanju.

40. Za njihovo uređenje može se primijeniti Briselska uredba IIa. Uz njezinu pomoć može se sporno pitanje glavnog postupka restriktivnim tumačenjem isključenja „nasljeđivanja“ iz članka 1. stavka 3. točke (f) podvesti pod sustav uređenja koji proizlazi iz prava Unije, koji je komplementaran i zatvoren.

41. Sud je već u predmetu Schneider [10] potvrdio da se pravna sposobnost i s time povezana pitanja zastupanja načelno trebaju ocjenjivati prema vlastitim mjerilima, a ne kao nesamostalna prethodna pitanja pojedinih spornih pravnih odnosa. U njemu se također radilo o problemima „dobrovoljne nadležnosti“ koja su se međutim javila u vezi s Uredbom Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima [11].

42. U tom je predmetu „djelomično nesposoban državljanin“ jedne države članice pred sudom druge države članice pokrenuo postupak „dobrovoljne nadležnosti“ te tražio dozvolu za otuđenje njegova udjela na nekretnini koja se nalazi u toj drugoj državi članici.

43. Sud pred kojim je pokrenut postupak u državi gdje se nalazila nekretnina sumnjao je u svoju nadležnost, iako je prema članku 22. točki 1. Briselske uredbe I za tužbe koje kao predmet imaju stvarna prava na nekretninama nadležan sud države članice u kojoj se nalazi nekretnina.

9 — Ovo isključenje vrijedi „ne dovodeći u pitanje točku (c) članka 23. stavka 2. i članak 26.“. No, obje odredbe nisu primjenjive u predmetnom slučaju: članak 23. odnosi se na sposobnost nasljeđivanja, a članak 26. uređuje među ostalim „dopustivost zastupanja za potrebe raspolaganja imovinom zbog smrti“.

10 — Presuda Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633).

11 — SL L 12, str. 1. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.; u daljnjem tekstu: Briselska Uredba I)

44. Sud je ovdje odlučio da se Briselska uredba I ne primjenjuje na takav postupak dobrovoljne nadležnosti. Naime, on se odnosi na pravnu sposobnost kao i na zakonsko zastupanje fizičkih osoba u smislu članka 1. stavka 2. točke (a) Uredbe br. 44/2001, koji su isključeni iz materijalnog područja primjene Briselske uredbe I [12].

45. Odgovarajuće mora vrijediti u predmetnom slučaju za Uredbu o nasljeđivanju. Budući da se ova Uredba također ne primjenjuje na pravnu sposobnost fizičkih osoba, ista se ne protivi primjeni Briselske uredbe IIa i restriktivnom tumačenju isključenosti „nasljeđivanja“ u smislu članka 1. stavka 3. točke (f).

46. Na isti zaključak upućuje i eksplanatorno izvješće Paula Lagardea [13] uz Konvenciju o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece od 19. listopada 1996. (u daljnjem tekstu: Haška konvencija) [14].

47. Za tumačenje odgovarajućih odredbi Uredbe, a u okviru povijesnog i sustavnog tumačenja Briselske uredbe IIa, Lagardeovo izvješće može poslužiti kao indicija. Naime, odredbe o roditeljskoj skrbi u Uredbi temelje se na pripremnim materijalima za Hašku konvenciju i u velikom dijelu im odgovaraju. Pored toga se odredbe Uredbe i odgovarajuće odredbe Haške konvencije trebaju, po mogućnosti, tumačiti na isti način, kako bi se spriječilo dobivanje različitih rezultata ovisno o tome radi li se o predmetu koji je vezan za državu članicu ili za treću državu [15].

48. U odnosu na izuzeće „nasljeđivanja“ iz članka 4. točke (f) Haške konvencije, koje odgovara onome iz Briselske uredbe I, Lagardeovo izvješće najprije pojašnjava da se nasljedstva načelno izuzimaju iz Haške konvencije. Međutim, izvješće ne isključuje „ukoliko zakon o nasljeđivanju predviđa djelovanje zakonskog zastupnika djeteta, da ga se odredi u skladu s Haškom konvencijom“ i prema tome zagovara restriktivno tumačenje utvrđenja isključivanja – koje je predviđeno za nasljeđivanje.

49. Odgovarajuće bi trebalo vrijediti, s obzirom na to da se, kako je navedeno u točki 37. i dalje, pravo Unije tomu ne protivi, i za tumačenje Briselske uredbe IIa, te ne bi trebalo primijeniti njezino utvrđenje iznimki za predmetno odobrenje sporazuma o nasljeđivanju.

50. Slijedom navedenog, odobrenje koje je zatraženo u glavnom postupku i određivanje za njega nadležnog suda, treba smatrati građanskom stvari koja ima za predmet „dodjelu, izvršavanje [odnosno] prijenos [...] roditeljske odgovornosti“ u smislu članka 1. stavka 1. točke (b) i članka 2. točke 7. Briselske uredbe IIa.

V – **Zaključak**

51. Slijedom navedenog predlažem Sudu na prethodno pitanje odgovoriti kako slijedi:

Na sudsko odobrenje sporazuma o podjeli nasljedstva koji je zaključio skrbnik maloljetnika primjenjuje se članak 1. stavak 1. točka (b), a ne članak 1. stavak 3. točka (f) Uredbe (EZ) br. 2201/2003.

12 — Presuda Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633, t. 31.).

13 — U daljnjem tekstu: Lagarde-izvješće, u njemačkoj verziji dostupno na http://www.hcch.net/upload/expl34d.pdf.

14 — Dostupan i u njemačkom prijevodu na službenim stranicama Haške konferencije: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

15 — Usporediti moje stajalište u predmetu Health Service Executive (C-92/12 PPU, EU:C:2012:177, t. 17.).